

PETE LÁSZLÓ

A FRANGEPÁN-CSAPAT

Az 1848–1849. évi magyar szabadságharc idején alapvetően két időszakban került sor szabadcsapatok szervezésére. 1848 nyarán és kora őszén, a szerb majd a horvát támadás idején, amikor a magyar kormány, mivel a honvédsereg felállítása még éppen csak elkezdődött, kénytelen volt népfelkelést elrendelni, a nemzetőrséget mozgósítani és szabadcsapatok szervezését engedélyezni, illetve kezdeményezni. Ezekben a hónapokban alakult meg, például, Lo Presti Lajos báró lovas szabadcsapata, a Földváry-csapat, Mieczyslaw Woroniecki herceg vadászcsapata, a Hunyadi-csapat, a Zrínyi-csapat vagy a Bocskai-csapat. A szabadcsapatok alapításának újabb hulláma az osztrák sereg decemberi támadásának volt a következménye. Erre az időszakra esik, az ismertebbek közül, a Hatvani-csapat, a Rákóczi-csapat vagy Oroszhegyi Józsa pesti szabad portyázó csapatának megszervezése.¹

1848. október közepén alakult meg a Frangepán-csapat, amely több szempontból is különbözik az egyébként hasonló rendeltetésű alakulatoktól. A Frangepán-csapatot egyedivé teszi, hogy külföldi, kizárólag olasz katonákból és polgári személyekből állt. Megalakulásának körülményei is eltérnek a szokásostól: amíg általában a megalakítás elhatározását hosszabb-rövidebb ideig tartó toborzás követte, ez esetben már készen állt az állomány, legalábbis annak a gerince. Abban viszont hasonló volt a legtöbb szabadcsapathoz, hogy a honvédsereg kötelékében, a honvédszászlóaljakkal együtt vetették harcba. A mindössze három és fél hónapon keresztül létező Frangepán-csapat az első-ausztriai hadjáratban és Lipótvár védelmében vett részt.²

---

¹ A szabadcsapatokról általában: Gelich Rikárd II. 59-60.; Barcy - Somogyi 170-178.; Bona Gábor, 1988. 39-40. Eddig csupán néhány szabadcsapat története ismert, ezekről, illetve a szabadcsapatok szerepéről és helyéről a szabadságharc hadszervezetében: Kerekes Zoltán: A pesti szabad portyázó csapat története. HK, 1967/1. 65-105.; Urbán Aladár: Kossuth szabadcsapata 1848 őszén. HK, 1988/4. 638-667.; Urbán Aladár: Perczel Mór és a Zrínyi szabadcsapat. HK, 1991/1. 77-109.; Hermann Róbert: *Az abrudbányai tragédia, 1849. Hatvani Imre szabadcsapatvezér és a magyar-román megbékélés meghiúsulása*. Bp., 1999. - E helyen is köszönöm Hermann Róbertnek, a kötet szerkesztőjének tanulmányom elkészítéséhez nyújtott önzetlen segítségét!

² A Frangepán-csapat történetének rövid összefoglalása: Pete László, 1999. 85-93. Továbbá egy névtelen, befejezetlen és dátum nélküli visszaemlékezés, de minden bizonnyal közvetlenül a szabadságharc leverését követő időszakból: Regg. Ceccopieri, 8-36. (A ma-

A FRANGEPÁN-CSAPAT MEGALKAKÍTÁSA

A Frangepán-csapat gerincét a 23. (Ceccopieri) gyalogezred³ magyar oldalra állított katonái alkották. 1848 kora tavaszán három olasz sorozású ezred állomásozott Magyarországon területén: a 23. (Ceccopieri) gyalogezredet törzsével és két zászlóaljával Budán, a 16. (Zanini) gyalogezredet szintén törzsével és két zászlóaljával Pesten helyezték el, a 7. (Kress) könnyűlovas (svalizsér) ezred századai pedig dunántúli helységeken tartózkodtak.⁴ Az augusztus végi állapot szerint a Ceccopieri ezred két zászlóaljának négy százada Pozsonyban, négy százada Komáromban, kettő Verbón, egy-egy pedig Brezován és Pöstyénben állomásozott. Szeptember közepén a komáromi századokat is Pozsonyba rendelték. A Ceccopieri ezred két zászlóalját a magyarországi harcok kitörése után, 1848. október 7-én, a császári udvar parancsára Pozsonyból a Morva folyón túlra, osztrák területre irányították. Theodor Baillet de Latour gróf tábornagy, cs. kir. hadügyminiszter ugyanis Bécsbe rendelte őket. A zászlóaljak elvezénylését titokban akarták tartani, de pozsonyi hazafiak egy csoportja tudomást szerzett a tervről, és arról próbálta meggyőzni a magyarok iránt eddig barátságos olasz katonákat, hogy ne hagyják el a várost, ne vonuljanak idegen földre, „mert majd hódítóként kell visszatérniük, hogy lemészárolják a magyarokat”. A Béccsel összejárás ide-

---

gyarországi olasz légió parancsnoka, Alessandro Monti báró, ezredes miután visszatért Itáliába, anyaggyűjtésbe fogott, hogy történelmi visszaemlékezés formájában emléket állítson a légió küzdelmeinek. Megbízta a légió egykori vezérkari főnökét, hűséges barátját, Giovanni Merlo őrnagyot, hogy készíttessen feljegyzéseket az olaszok magyarországi szerepléséről. Merlo őrnagy igyekezett megfelelni a feladatnak, 1853 tavaszán ő maga is küldött egy visszaemlékezést ezredesének. Monti 1854-ben bekövetkezett halála azonban megakadályozta a terv valóra váltását, az összegyűjtött anyag pedig a kor neves olasz történetírójához, Nicomede Bianchihoz került. Különböző okok miatt ő sem készítette el a feldolgozást, de hagyatéka nagyrészt a Torinói Állami Levéltárba került, a róla elnevezett fondba. Feltételezésem szerint az itt említett, a Ceccopieri ezred történetét tárgyaló visszaemlékezés is Monti ezredes felkérésére készült, akárcsak a másik öt, amelyekkel együtt a nevezett fondban található. Monti tervéről l. Francesco Bettoni-Cazzago: *Gli italiani nella guerra d'Ungheria 1848-49. Storia e Documenti*. Milano, 1887. 2-6.)

³ Az ezred 1848-1849. évi történetére ld. *Geschichte des K. und K. Infanterieregiments Markgraf von Baden No 23*. II. Band 1811-1910. Budapest, 1911, 40-138., Kathrin Sitzler: *Solidaritát oder Söldnertum. Die ausländischen Freiwilligenverbände im ungarischen Unabhängigkeitskrieg 1848-49*. Osnabrück, 1980. 115-118.; Hermann Róbert: *Az olasz légió a magyar szabadságharcban*. (In:) *Nemzeti és társadalmi átalakulás a XIX. században Magyarországon. Tanulmányok Szabad György 70. születésnapjára*. Szerk. Orosz István és Pölöskei Ferenc. Budapest, 1994. 319-320.; Pete László, 1999. 71-85.; Regg. Ceccopieri, 1-36.

⁴ Urbán Aladár: *A magyarországi osztrák hadszervezet és a hazánkban állomásozó katonaság 1848 áprilisában*. HK, 1963/2. 158-169.

gen nemzetiségű tisztikar azonban szigorú fegyelem alatt tartotta a katonákat, a hazafiakat pedig sortűzzel fenyegette meg, amire meg is tették az előkészületeket.⁵ Mivel az olasz katonákat megbízhatatlannak tartották, miután átlépték a határfolyóként szolgáló Morvát, zászlóaljaikat horvát ezredek közé sorolták, s tisztikarukat is osztrákhú horvátokkal töltötték fel. Ekkor már a katonák előtt is nyilvánvalóvá vált a helyzet, és Gustavo Massoneri őrmester⁶ elhatározta, hogy szökést készít elő. Tervének megvalósításához megbízható társakat keresett, akiket két altiszt és néhány közlegény személyében meg is talált: Giuseppe Lovarina és Giovanni Nicolini tizedesek Lodi városából, illetve Cremona vidékéről, továbbá az udinei Pozzo, a milánói Pozzi és két bergamói, Arlati és Coleoni. Az időpontot október 11. este tíz órára tűzték ki. Megtették a szükséges előkészületeket, mindenekelőtt megfelelő gázlót kerestek a Morván. A legénység soraiból mintegy 250-en készen álltak arra, hogy visszatérjenek Magyarországra, a szökés azonban csak 45 katonának sikerült, ugyanis tervük az utolsó pillanatban – áruulás révén – kitudódott. Akiknek sikerült átkelni a folyón, Massoneri vezetésével bevették magukat egy erdőbe, hogy a fák takarásában folytathassák menekülésüket Pozsony felé. Némi bolyongás után – Pozsonybesztercétől már kocsikon – másnap reggel visszaérkeztek Pozsonyba, ahová a nemzetőrség kíséretében, a Rákóczi-induló hangjaira vonultak be, a lakosság hatalmas ovációja közepette.⁷ Az olaszok döntésében minden bizonnyal szerepet játszott Várady Sándor pozsonyi

⁵ Gustavo Massoneri, 2006. 30-32.; Regg. Ceccopieri, 5-6.

⁶ Gustavo Adolfo Massoneri (1824, Soncino-1899, Velence) őrmester a pesti radikális ifjúság 1848. máj. 10-i budai tüntetésén a magyarok iránti rokonszenvével tűnt ki. Hadnagyként, majd századosként a Frangepán-csapat századparancsnoka, illetve parancsnoka. 1849. ápr. 22-én beállt az olasz légióba, századparancsnokként, majd a légió vezérkari főnökeként végigküzdötte a szabadságharcot. A légióval együtt Törökországba menekült, majd Szardínia szigetére távozott. Az 1859-ben és 1860-ban megalakult olaszországi magyar légiók tagja lett. *Cenni storici della guerra dell'indipendenza d'Ungheria nel 1848-49* (Fiume, 1898) című visszaemlékezése, többek között, a Frangepán-csapat történetének egyik legrészletesebb forrása. Ld. még Pete László: Gustavo Massoneri. Un capitano italiano nella guerra d'indipendenza ungherese. (In:) *Italianistica Debreceniensis VII.*, Debrecen, 2000.194-205.

⁷ Gustavo Massoneri, 2006. 36-44. (Massoneri 151 dezertőrt említ.); Regg. Ceccopieri, 7-17.; Berkó István: Az 1848-49. évi magyar szabadságharc olasz légiója. HK, 1926. 444.; Bona Gábor, 1988. 55-56.; Kumlik Emil, 1905. 34. Egy szemtanú, az akkoriban 18 éves pozsonyi diák Amadin Agost visszaemlékezése szerint néhány olasz katona rögtön a város elhagyása után visszazökött: „Pont 4 óraker vonultak ki az olaszok a marcali vám vonalon, de nagy részük az első hegyi dűlő utig érve egyszerűen megszökött a sorból, s a szőlők közt egyet ke-rülve a mai Kisfaludy utca végén állott Kecske kapun szépen újra visszajöttek. Harmadnap korán reggel már a többiek is mind itt voltak... Ki írhatná le a lelkes fogadtatást! Az 'éljen'-eknek se vége, se hossza.” NYMH 1897. október 24.

agitációja is. Várady 1838-tól tizedesként szolgált az 5. huszárezrednél Olaszországban, mígnem 1848. szeptember 30-án egy saját maga által készített szabadságos levéllel hazajött Magyarországra.⁸ Kászonyi Dániel⁹, 1848 szeptemberétől Újházi László pozsonyi kormánybiztos titkára megbízta, hogy olasz tudásával és borral vegye rá a Ceccopieri-zászlóalj katonáit az átállásra.¹⁰

A Ceccopieri ezredből megszökött olasz katonák tehát a magyar sereg oldalára álltak, a pozsonyi megyeháza udvarán felesküdték a magyar alkotmányra. Erről Újházi László pozsonyi kormánybiztos számolt be az Országos Honvédelmi Bizottmánynak (OHB) október 15-én. Közölte, hogy egy mozgó sereget szervezett Pozsony és környéke önkénteseiből, amelynek létszáma eléri a 3000-et. A sereg élére Sréter Lajos kapitányt nevezte ki, aki néhány nappal korábban szökött haza százada mintegy 60 katonájával a Csehországban állomásozó 12. (Nádor) huszárezredtől. A kormánybiztos így folytatta jelentését: „E sereg közt van egy honvédi mintegy 200 főből álló általam Frangepán¹¹ csapatnak nevezett osztály, és ez a volt Ceccopieri ezred a honvédekhez lelkesen áttért olasz legénységből áll, melly az esküt ritka lelkesedéssel a magyar alkotmányra ünnepélyesen le is tevő. – E sereg átalakíthatása végett több tiszti kinevezéseket ideiglenesen a tisztelt honvédi bizottmány helyben hagyása reménye alatt érdemes egyénekre ruháztam. – E sereg most Köpcsenyben szállásol, s harczszomjasan várja az *indulj* [kiemelés az eredetiben – P. L.] szót bécsi testvéreinek segítségére.”¹²

⁸ Az 1818-ban született Várady jogot végzett. 1848. október 14-től a feldunai hadtestben hadnagy a 12. (Nádor) huszárezred Csehországból hazatért osztályánál. Nov. 11-től főhadnagy, 1849. ápr. 19-től alszázados ugyanitt, majd a VII. hadtestben, végül a Kmetyhadosztályban az aug. 20-i borosjenői fegyverletételig. Bona Gábor, 1988. 637.

⁹ Kászonyi Dániel magyar udvari kancelláriai hivatalnok fiaként született Bécsben 1813-ban. Kilépett huszárhadnagy, 1842-től a Pesti Hírlap párizsi tudósítója. A forradalom hírére tért haza, kormánybiztosi titkár, majd segéd kormánybiztos lett. 1849 májusában a külügyminisztériumba osztották be, a szabadságharc végén pedig Komáromba menekült, ahol Klapka tábornok főhadnaggyá nevezte ki. A vár feladása után emigrált, Jersey szigetén és Párizsban élt. 1859-ben az olaszországi magyar légió tagja lett, majd a Times tudósítójaként dolgozott. 1862-ben hazatért, rá öt évre Lipcsébe költözött. 1877-től Budapesten hírlapíró, a Népszava szerkesztője. Itt érte a halál 1886-ban. Bona Gábor II. 182.

¹⁰ Kászonyi Dániel, 1977. 209.

¹¹ A Frangepán horvátországi és magyarországi főnemesi család tagjai a XIV. századtól jelentős politikai szerepet játszottak a magyar történelemben, többen viseltek horvát-szlavón-dalmát báni címet. Újházi választása azért eshetett éppen erre a családra, mivel egyrészt kapcsolatba hozták magukat a római Frangipani nemzetség-gel, másrészt a család utolsó férfitagját, Frangepán Ferenc Kristófit 1671-ben a Habsburg-ellenes Wesselényi-összeesküvésben való részvételért végezték ki. Vö. Regg. Ceccopieri, 21.

¹² MOL OHB 1848:1572. Újházi pozsonyi kormánybiztosságáról ld. L. Gál Éva: *Újházi László, a szabadságharc utolsó kormánybiztosa*. Értekezések a történeti tudományok köréből 57. Budapest, 1971. 38-43.; Urbán Aladár: Kossuth első kormánybiztosa, Újházi

Az Újházi által említett ideiglenes tiszti kinevezések már három nappal korábban, október 12-én megtörténtek. A Frangepán zászlóaljhoz századosi kinevezést kapott báró Beyer Rudolf, főhadnagyit Karl Swoboda, alhadnagyit, többek között, Gustavo Massoneri.¹³ Két hét múlva, október 26-án, „tekintetbe véve, hogy a Frangepán honvédcsoport egy századból már eddigelé is két erős századdá szaporodott” – annak is köszönhetően, hogy Komáromból 76 Ceccopieri-katona érkezett, akik már ott letették az esküt a magyar zászlóra¹⁴ –, a kormánybiztos újabb kinevezéseket kezdeményezett: Beyer Rudolfot őrnaggyá, Karl Swobodát és Giovanni Baldinit századosokká, Gustavo Massonerit főhadnaggyá, Giuseppe Artusit, Giuseppe Osiót, Csernovits Istvánt¹⁵ és Pietro Negrit hadnagyká nevezte ki.¹⁶ Közben, október 16-án az OHB Sréter Lajost őrnaggyá léptette elő, és megbízta a Frangepán-csapat vezetésével.¹⁷ Október végén aztán a már említett Beyer Rudolf báró százados került a csapat élére. Beyer 1810-ben született Poroszországban, kilépett cs. kir. lovassági hadnagyként Pozsony megyében gazdálkodott. Rupertus néven német íróként tartották számon.¹⁸

A kinevezésekkel egy időben Újházi László egy olasz nyelvű iratot is átnyújtott Baldini századosnak. Ebben biztosította az olasz katonákat, hogy csak a háború végéig esküdtek fel Magyarországnak szolgálatára. Amint ennek vége lesz, senkit sem kényszerítenek további szolgálatra. Aki kívánja, letele-

---

László. (In:) *Ezredforduló – századforduló – hetvenedik évforduló. Ünnepi tanulmányok Zimányi Vera tiszteletére*. Szerk. J. Újváry Zsuzsanna. Piliscsaba, 2001. 505-513.

¹³ MOL OHB 1848:6941.

¹⁴ Regg. Ceccopieri, 20.

¹⁵ Az ekkor 26 éves Csernovits István ugyan magyar származású volt, de évek óta Itáliában szolgált a 61. (Rukavina) sorgealozred kötelékében. 1848. szeptember 13-án, hatvan társával együtt, hazaszökött Milánóból, és még ebben a hónapban Pozsonyba érkezett. Újházy minden bizonnyal a nyelvtudása miatt nevezte ki a Frangepán-csaphoz az egykori cs. kir. őrmestert hadnaggyá. MOL HM Iú. o. 1849:2665.

¹⁶ MOL OHB 1848:6941.; Regg. Ceccopieri, 21.

¹⁷ KLÖM XIII. 218.; Sréter a későbbiekben az összesen mintegy 260 hazatért Nádor-huszárból szervezett osztály parancsnoka lett, ezredessé léptették elő, majd a szabadságharc leverése után Brüsszelbe menekült. 1859-ben Genovában találjuk az újraalakuló olaszországi magyar légióban, amelynek 1860 novemberétől 1861 májusáig gyalogsági parancsnoka lett. A légiót bomlasztó intrikák miatt tisztségéről lemondott, és véglegesen vissza-tért Belgiumba. Lukács Lajos: *Az olaszországi magyar légió története és anyakönyvei 1860–1867*. Bp., 1986. 60-79., 446.; Ács Tivadar: *A magyar légionisták életrajzgyűjteménye*. (In:) *Magyarok és a Risorgimento*. Szerk. Szász Károlyné Gillemot Katalin. Bp., 1961. 116.; Bona Gábor: *Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848–49*. 2. javított és bővített kiadás. Bp., 1987. 296.

¹⁸ Bona Gábor, 1988. 709.; Kászonyi Dániel, 1977. 211.

pedhet Magyarországon, aki pedig úgy óhajtja, segítséget kap, hogy visszatérhessen hazájába.¹⁹

A Frangepán-csapat létszáma már október második felében mintegy 280 főre emelkedett. A Massoneri őrmester vezette dezertőrökhöz rövid időn belül csatlakoztak azok a katonák, akik az ezred hirtelen elhatározott indulásakor Pozsonyban vagy a környékén maradtak. Ezek a katonák az ezred távozásakor különféle szálláson kívüli feladatokat láttak el, esetleg kórházban feküdtek, vagy éppenséggel a raktárak őrzésére hagyták hátra őket.²⁰

A Frangepán zászlóaljhoz más osztrák ezredeket elhagyó olasz katonák és Magyarországon, elsősorban Pozsonyban élő olaszok is csatlakoztak. Ez utóbbiakat a Talacchini Testvérek²¹ cége alkalmazta, amely a Bécs-Pest vasútvonal építési munkálataiban vett részt. Kiemelkedik közülük Giovanni Baldini, aki mérnökként dolgozott. 1848-ban honvédnek állt, és agitálásának nem kis szerepe volt a Ceccopieri századok átállításában.²²

A Frangepán zászlóalj létszámát növelte a szegedi Italianische Deportati Anstalt 1848 októberében kiszabadított foglyainak egy része is. Az osztrák kormány több száz, Lombardiából és Venetóból származó foglyot őriztetett Magyarországon, elsősorban a szegedi várban. 1831-től 1847-ig tíz alkalommal indítottak útnak deportáltakat, összesen 823 főt. Közülük 236-nak megkegyelmeztek, 180-an az utazás során vagy a börtönben meghaltak, így 1848-ban 407-en tartózkodtak a szegedi börtönben.²³ Letartóztatott, de bíróság elé nem került, tehát ítélet nélkül fogva tartott személyeket (*precettati*) szállítottak egy időre magyarországi várakba. Hivatalos indoklás szerint köztörvényes bűnözőket, illetve ilyen jellegű bűntettek potenciális elkövetőit deportálták, a valóságban azonban inkább politikai megfontolások állhattak a háttérben.

---

¹⁹ Regg. Ceccopieri, 21.

²⁰ Regg. Ceccopieri, 17.; Gustavo Massoneri, 45.

²¹ A már idézett szemtanú, Amadin Ágost szerint a vállalkozó, Felice Talacchini „nemcsak dúsgazdag ember, hanem előkelő modorú, és nemes jellemű férfiú volt”. NYMH 1897. október 31.

²² Giovanni Antonio Maria Baldini (Capodistria, 1819–Pozsony, 1849) a trieszti Tengerészeti Akadémia elvégzése után építészetet tanult a velencei Szépművészeti Akadémián. Az iskolák befejezése után a trieszti középítkezések irányításánál vállalt szerepet, majd, rövid bécsi tartózkodás után, 1846-tól a magyarországi vasútépítkezéseknél dolgozott. 1848-ban megnősült, egy gyermeke született. Popolo di Trieste, 1925. január 21.; G. Stefani, 1949. 205–206.; Attilio Depoli, 1956. 11–13.; Kumlik Emil, 1905. 43.; Bona Gábor I. 70.; Gustavo Massoneri, 2006. 31.; Maddalena Jászay: *L'Italia e la rivoluzione ungherese 1848–1849*. Bp., 1948. 156.; Regg. Ceccopieri, 6., 20.

²³ Alberto Gianola, 1934. 162–163.

A gyanúsnek tartott személyek összegyűjtésével és deportálásával akarták ugyanis elejét venni a meg-megújuló politikai mozgalmaknak, felkeléseknek, amelyek éppen 1830–31-ben erősödtek meg ismét. A Magyarországra deportált olaszok tehát elsősorban politikai foglyoknak tekinthetők, bár, ahogy látni fogjuk, volt közöttük nem is egy köztörvényes okokból letartóztatott személy. Itt érdemes megjegyezni, hogy az említett időszak itáliai hatóságainak szóhasználatában a „politikai fogoly” kifejezés „politikai” jelzője gyakran „rendőrségi” jelentéssel bírt, vagyis ide számítottak a kevésbé súlyos köztörvényes bűntettek (lopás, verekedés stb.) elkövetői is.²⁴ Kossuth alföldi toborzótújának szegedi állomásán 1848. október 5-én utasította a Deportati Anstalt parancsnokát, hogy az olasz foglyokat, megfelelő sorkatonai és nemzetőri kísérettel, haladéktalanul szállíttassa gőzhajón Szolnokig, onnét pedig vasúton Pestre. Ennek értelmében október 9-én 388 olasz deportált kelt útra, és másnap megérkeztek a fővárosba. A képviselőház még aznap határozatban utasította az OHB-t, hogy rendelkezzen a foglyok szabadon bocsátása ügyében. Ez rövidesen meg is történt, anélkül azonban, hogy egyenként megvizsgálták volna a foglyokat, politikai okokból tartóztatták-e le őket, vagy köztörvényes bűnözők.²⁵ Az Itáliában ismét megszilárdult osztrák uralom miatt az olaszok nem térhettek haza, így Magyarországon maradtak. A Rendőri Hivatal november 22-i jelentéséből kiderül, hogy addig az időpontig 64 egykori fogoly vállalt önként szolgálatot a magyar hadseregben.²⁶ Már csak a nyelvismeret miatt is szinte bizonyosra vehető, hogy a Ceccopieri ezred magyar oldalon maradt katonáihoz, vagyis a Frangepán zászlóaljhoz csatlakoztak, amit egyébként Kossuth is ajánlott képviselőházi beszédében. Ottani jelenlétükre sajátos bizonyíték egy november 13-i főhadbírói jelentés, amely azt a gyanút is megerősíti, hogy közel sem minden egykori deportáltat lehet szoros értelemben vett politikai fogolynak tekinteni. Uhlmann főhadbíró „a súlyos, közönséges és katonai bűncselekményeknek Frangipanynál (sic!) naponta előforduló esetei miatt” kényszerült jelentést tenni a főhadparancsnokságnak. A jelentés szerint az egykori szegedi foglyok „nagyreszt azon emberekhez sorolhatók, akik a l-v.-i (lombard-velencei – P. L.) királyságból – részben azon okból, hogy már kétszer folyt ellenük törvényszéki vizsgálat, részben pedig javíthatatlan erkölcsi magaviseletük miatt – át lettek adva a fegyháznak és a megvetett Precitato (sic!) névvel lettek megjelölve. Ilyen emberfajtától ezért nehezen le-

---

²⁴ Alberto Gianola, 1934. XII.

²⁵ A szegedi olasz foglyokról és kiszabadításukról, Gianola említett műve mellett, újabban ld. még Urbán Aladár, 1994. 872-887., illetve Pete László, 1999. 115-124.

²⁶ OHB 1848:3532.; Alberto Gianola, 1934. 153-155., 164-166.

het elvárni, hogy a függelemnek és a fegyelemnek engedelmeskedjen; s ezek annál kevésbé, mivel már négy személy emberölés, több pedig gyávaság, függelemsértés és durva kihágás miatt le van tartóztatva.” Uhlmann végezetül azt kérte, hogy „mindazon személyek, akik a szegedi büntetőintézetnek mint tulajdonképpeni fegyházi fegyencek lettek átadva, ahol lehetséges, a seregből eltávolíttassanak.”²⁷

A korabeli harcrendek is a fent vázolt létszám-gyarapodást támasztják alá. A feldunai hadtest egy október 27-én kelt összesített harcrendje szerint a csapat összesen 292 főt számlált; egy másik, ezen a napon kelt részlet-kimutatás szerint 272 főből állt.²⁸ Az első századot maga a főhadnaggyá előléptetett Massoneri vezette, a másodikat a bécsi születésű, de liberális eszméket valló Karl Swoboda százados, a harmadikat pedig Baldini mérnök főhadnagy. A zászlóalj egyenruhája, jobb híján, a fehér osztrák uniformis volt, amit azonban egy széles, nemzeti színű kokárdával láttak el.²⁹

AZ ALSÓ-AUSZTRIAI ÉS A SIMUNICH ELLENI HADJÁRATBAN

A Frangepán zászlóalj még alakulófélben volt, amikor október 12-én délután azt a parancsot kapta, hogy másnap hajnali két óraker induljon útnak és rombolja le Dévényújfalunál a Morván átívelő fahidat, amely átjáróként szolgálhatott az osztrákok számára. A feladatot egy hatvan – gyalogos – huszárral kiegészített csapat sikeresen megoldotta, Massoneri vezetésével teljesítették a parancsot.³⁰ A zászlóalj – Massoneri szerint – október 17-én csatlakozott a Lajtánál táborozó magyar sereghöz, ahol egy szintén dezertált olasz katonákból álló kisebb lovasosztaggal kiegészítve, rövid időre, Móga János altábornagy parancsnoksága alá került.³¹ A már említett részletes kimutatás szerint azonban még október 27-

---

²⁷ MOL Csány-iratok. Iktatott beadványok 557. Ezen a helyen is megköszönöm Foki Ibo-lyának (Zala Megyei Levéltár) a jelentés olvasásában nyújtott segítségét.; Vö. Urbán Aladár, 1994. 884. – Az említett olaszok egy része november 7-én Pozsonyban volt, (az-az nem csatlakozott a Frangepán-csapathoz), s innen intézett folyamodványt Csány Lászlóhoz; ennek tartalmát azonban nem ismerjük. MOL Csány-ir. Beadványok iktató-könyve. No. 390.

²⁸ Az összesített kimutatást ld. MOL HM Ált. 1848:9276., a részletkimutatást ld. MOL Görgéy-lt. b/47. fasc. Kleinheinz Oszkár százados aláírásával.

²⁹ Gustavo Massoneri, 2006. 46., 48.; Gelich Rikárd szerint 4 századból állt a Frangepán zászlóalj. Gelich Rikárd I. 280.; Kászonyi Dániel 760 főt említ. Kászonyi Dániel, 1977. 220.

³⁰ Gustavo Massoneri, 2006. 46-47.; Regg. Ceccopieri, 19-20.

³¹ Gustavo Massoneri, 49-50.; Barcy – Somgyi 172.

én is Pozsonynál állomásozott, s ezt erősíti meg az is, hogy az alakulat nem szerepel a feldunai hadtest október 20-i, igen részletes létszámkimutatásában.³² Október 28-án a magyar főszereg, immár harmadik alkalommal, átlépte a Lajtát és a forradalmi Bécs felmentésére indult, amelyet Alfred zu Windisch-Grätz herceg tábornagy serege körülzárt. A zászlóalj hadrendi helyét nem ismerjük pontosan, a már említett október 27-i összesített kimutatás szerint Ivánka Imre ezredes dandárjába tartozott. Ezt a dandárt a hadművelet során Bárczay János alezredes vezette, de miután az október 27-i kimutatásról tudjuk, hogy nem a tényleges állapotot tükrözte, nehezen állapítható meg, miszerint pontosan mely alakulatok tartoztak ebbe a dandárba.³³

A Frangepán zászlóalj két százada azt a parancsot kapta, hogy a Duna jobb partján kövesse a nyugat felé előrenyomuló magyar hadat. Felderítési feladatot láttak el, nehogy ellenséges csapatok, a Dunán átkelve, hátba támadják a magyar sereget. Ugyancsak felderítéssel bízták meg a Swoboda százados vezette harmadik századot is, ám ők a magyar had balszárnyán tevékenykedtek. A Dunát fürkésző két századnak meghagyták, hogy előrenyomulásukat hangolják össze a sereg jobb szárnyát biztosító Mészáros hadigőzös haladásával. Görgői Artúr ezredes egy futár útján közölte velük, hogy a Duna ellenség által megszállt bal partján több nagy méretű csónak található, amelyeket az osztrákok felhasználhatnak egy esetleges átkelésre. Ezért az ezredes helyesnek tartaná, ha ezeket a csónakokat a magyarok lefoglalnák és átvontatnák a Duna jobb partjára. Görgői hozzátette még, hogy a részletes parancsot a zászlóalj Guyon Richárd őrnagytól kapja majd meg. Guyon rövidesen meg is érkezett, és a feladat végrehajtását az önként ajánlkozó Massoneri főhadnagyra bízta. Október 28-án az olasz főhadnagy maga mellé vett tíz, az evezésben jártas katonát. Nem volt nehéz ilyeneket találnia, ugyanis az olasz katonák nagy része a Pó, a Ticino, az Adige folyók, vagy a nagy észak-itáliai tavak vidékéről származott. Első lépésként óvatosan a Dunát két részre osztó szigetre eveztek, ahonnan azt látták, hogy a csónakok közelében ellenséges katonaság éppen nem tartózkodik. Ezt kihasználva teljes erővel a csónakok felé vették az irányt, amelyeket tulajdonosaik egymáshoz láncoltak és a parthoz rögzítettek. Amint ezek meglátták a közeledő katonákat, nem túl barátságos magatartást tanúsítottak. Massoneri főhadnagy azonban értésükre adta, hogy amennyiben nem engedik át csónakjaikat, a közelben tartózkodó hadihajó szétlövi ezeket,

³² MOL Görgey-I. t. b/47. fasc. Az október 20-i kimutatást ld. Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár. Oct. Hung. 441. Horváth Mihály vegyes feljegyzései. 16-17. f.

³³ MOL HM Ált. 1848:9276. A csatában résztvevő csapatokról utólag, 1849-1850 körül készített harcrend szerint a zászlóalj létszáma 236 fő volt. MOL Görgey-I. t. b/20. fasc. 486. f.

sőt, ők maguk sem menekülhetnek el, mert rájuk gyűjtják a falujukat. A Mézáros hadigőzös az alacsony vízállás miatt nem tudta folytatni útját, ám éppen ekkor, Massoneri fenyegetéseiről egyébként mit sem tudva, véletlenül vagy a kapitány előrelátásából kifolyólag, hosszú kürtjelet adott le, mire az eddig ellenszegülő tulajdonosok hanyatt-homlok csónakjaikhoz siettek, kioldották azokat, majd hozzáerősítették az olaszok csónakjához. A vállalkozás tehát teljes sikerrel zárult, résztvevőit Görgei napiparancsban dicsérte meg.³⁴

Az olaszok hozzáállásáról nem csak tetteik árulkodnak, hűen kifejezi elszántságukat az a mozzanat is, amiről Splény Béla számolt be, aki akkor nemzetőrként szolgált a jobb szárnyon, a Frangepán-csapat szomszédságában előrenyomuló zászlóaljban. Splény, többek között Guyon társaságában, tábortűz mellett ülve október 28-án este a közeli szomszédságból átszűrődő olasz dal refrénjét hallhatta: „Romper le coste ai croatini” (Törjük össze a horvátok bordáit). Splény ennek kapcsán megjegyzi, hogy az olaszok nyilvánvalóan nem felejtették el azokat a híreket, amelyek a horvát katonák néhány hónap-pal korábbi milánói garázdálkodásairól szóltak.³⁵

A magyar sereg a Schwechat folyóig nyomult előre, ahol az október 30-i döntő csatában vereséget szenvedett. A Frangepán zászlóalj, miután századaikat ismét egyesítették, a centrumban került bevetésre. A zászlóalj, miként az egész sereg, jelentős veszteségek nélkül vissza tudott vonulni a Lajtáig. Egy tagját még a csatatéren elveszítette: a Milánó környékéről származó Colombo nevű altisztet egy ágyúgolyó sebezte halálra. Bajtársai a pozsonyi temetőben helyezték örök nyugalomra. Annál többen megsebesültek, némelyek súlyosan, ők a pozsonyi kórházba kerültek. Amikor aztán 1848. december 18-án Windisch-Grätz elfoglalta a várost, osztrák fogságba estek. A visszavonulás során az osztrákok kezébe került Baldini főhadnagy is. Az utóvédszerepet betöltő Frangepán zászlóalj egyik parancsnokaként maga mellé vett egy altisztet és egy közlegényt, hogy egy közeli erdőt felderítsen. Visszafelé azonban rossz utat választottak, és pontosan egy osztrák járőr karjaiba futottak. A közlegény még idejében elrejtőzött, így neki sikerült megmenekülni. Másnap csatlakozott társaihoz, akiknek elmesélte a szomorú esetet.³⁶ Baldinit a pozsonyi császári hadbíróóság, mivel a Ceccopieri ezred katonáit hűtlenségre csábította, valamint maga is részt vett a fegyveres felkelésben, kötél általi halálra ítélte,

---

³⁴ Gustavo Massoneri, 2006. 52-54.; Regg. Ceccopieri, 22-24.

³⁵ *Splény Béla emlékiratai*. A szöveget közreadja és válogatta: Kendi Mária. S. a. r. és a jegyzeteket írta: Fábri Anna. Budapest, 1984. II. k. 74.

³⁶ Gustavo Massoneri, 2006. 54., 59-60.; Regg. Ceccopieri, 25.

amit később agyonlövésre „enyhítettek”. Az ítéletet 1849. március 27-én végrehajtották.³⁷

Balthasar Simunich altábornagy 5000 főnyi seregével még október végén betört Morvaországból Trencsén megyébe. Győzedelmesen nyomult előre, s már Nagyszombatot is elfoglalta, amikor november 1-jén Kossuth az időközben ezredessé előléptetett Guyon Richárdot küldte ellene. A mintegy 10 000 főt számláló sereg Széll József őrnagy vezette jobbszárny dandárjában³⁸ a schwechati csata után a pozsonyi kaszárnyában elszállásolt Frangepán zászlóalj három százada is helyet kapott. (Beyer nem kísérte el az alakulatot, mert Kossuth környezetében éppen a Pozsony–Pest közötti távírvonal kiépítésének tervezésével foglalatoskodott.³⁹)

Guyon ezredes azt a feladatot kapta, hogy fogja el Simunich csapatait. Az osztrák altábornagy gyors menekülésbe fogott, Guyon fáradt csapatai csak üldözheték, de nem érhatték utol. November 3-án Nádasnál, majd másnap Jablonicnál a magyar elővéd összecsapott az osztrák utóvéddel, amelynek során a Frangepán zászlóalj katonái törtek be elsőként a településre és elfogták a Simunich által rekvirált holmival teli szekereket, továbbá birtokukba került a tiszti poggyász, valamint a tábornok öt hátsólova és egy hintója. Simunichnak mindazonáltal komolyabb veszteségek nélkül sikerült Holicnál átkelni a Morván, így kimenekülni Magyarországról. A Frangepán zászlóalj két katonája, a milánói Pellegata őrmester és a bergamói Parisi közkatona fogságba estek. Egy holicsi paraszt csapdába csalta őket: ahelyett, hogy a tűzifa-tárolót mutatta volna meg nekik, egy ellenség által őrzött malomba vezette őket. Az őrmestert több éves várfogságra ítélték, a katonát súlyos vesszőzéssel büntették. Guyon hidegtől szenvedő és betegség által megtizedelt serege végül visszavonult Nagyszombat irányába, és a Nádasiszorosnál foglalt állást.⁴⁰

³⁷ Giovanni Baldini votum informativuma és ítélete: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Geheimakten, Nachlaß Schwarzenberg, Karton 13, No. 403.; G. Stefani, 1949. 206-207.; Attilio Depoli, 1956. 13-14.; Kumlik Emil, 1905. 35.; Bona Gábor I. 70.

³⁸ A dandár többi alakulata a 34. gyalogezred 2. zászlóalja, a Hont megyei önkéntes mozgó nemzetőrzászlóalj, az 1. honvédszászlóalj, a pozsonyi önkéntes nemzetőrzászlóalj, a 9. huszárezred 4. osztálya, valamint Csányi Márton hadnagy hatfontos félütege (4 löveg). MOL P 295. A Görgey-család levéltára. b/21. fasc. Német nyelvű csataleírások. Guyon jelentése.

³⁹ Beyer – Kossuth, Pozsony, 1848. nov. 2., 3., 4. HL 1848-49. 3/21., 3/49., 3/71.

⁴⁰ Gustavo Massoneri, 2006. 60-65.; Regg. Ceccopieri, 26-27.; Hermann Róbert: Az 1848. őszi hadi események a Dunántúlon és a Felvidéken (1848. szeptember-november). (In:) *A szabadságharc katonai története. Pákozdtól Világosig 1848–1849.* Szerk. Bona Gábor. Bp., 1998. 155.

LIPÓTVÁRBAN

November 10-én Kossuth óvintézkedéseket sürgetett a feldunai sereg parancsnokánál az esetleges újabb betörések megakadályozására, amiben jelentős szerepet szánt a Frangepán-csapatnak: „Különösen Trencsin városa és a Vág vize közt van egy szoros, legfőlegbb 20–24 ölnyi széles, ha ezt okszerűen baricadiroztatja Ön, a baricádra két ágyút állít, s a Frangepániakat Beyer őrnagy alatt Leopold várába detachirozván, azon passus őrzésére 2 Companiát a Frangepaniakból Trencsinbe vett, a Trencsinyi úton a madár sem jó be az országba.”⁴¹

A Frangepán-csapat ezután valóban Lipótvárba is került, a pontos odaérkezés dátumát azonban nem ismerjük. A Ceccopieri ezred történetét tárgyaló névtelen visszaemlékezés szerint a Frangepán zászlóalj a nagyszombati visszavonulást követően ismét visszatért Pozsonyba, ahonnan előbb a bazini várba küldték helyőrségi szolgálatra, majd Grünau településre, végül Görgői tábornok november 21-én Lipótvárba rendelte.⁴² A zászlóalj megérkezése azonban, úgy tűnik, néhány nappal korábban, valamikor a hónap közepén történhetett. November 15-én ugyanis Beyer (s így az alakulat is) nagy valószínűséggel már Lipótvárban lehetett; erre mutat, hogy Görgői aznap utasította Beyert, hogy a 34. gyalogezred 1. zászlóaljának odaérkezett 3. osztályát haladéktalanul indítsa útnak Parndorfra.⁴³ Maga Beyer november 17-én tett jelentést Görgőinek Lipótvárra érkezéséről, az ottani lövegek állásáról, a legénység egészségi állapotáról, valamint egy ellenséges trombitás foglyul ejtéséről.⁴⁴

Thanhoffer alezredes, a vár parancsnoka november 17-én jelentette Csány Lászlónak, a feldunai hadsereg kormánybiztosának, hogy „az odaérkezett gonosztevő olaszokat le szándékozik fegyverzeni, minden veszedelem és lázítás elkerülése végett.”⁴⁵ Mindezt közölte Görgőivel is, aki november 26-án intézkedett a Frangepán-csapatnál lévő fegyencek lefegyverzéséről, nemzetőri kísérettel Pestre küldésükről, s fegyvereiknek a 16. honvédzászlóalj számára történő átadásáról.⁴⁶ Azokról az egykori szegedi olasz deportáltakról van szó, akik a Frangepán-csapatban vállaltak szolgálatot, és akikre a már idézett november 13-i főhadbírói jelentés is vonatkozik.

---

⁴¹ MOL OHB 1848:2701. KLÖM XIII. 388. és Hermann Róbert, 2001. 90.

⁴² Regg. Ceccopieri, 27.

⁴³ MOL Görgy-lt. Hadparancs jkv. No. 107.

⁴⁴ MOL Görgy-lt. Iktatókönyv. No. 108.

⁴⁵ MOL Csány-ir. Beadványok iktatókönyve. No. 641. (Az eredeti hiányzik.)

⁴⁶ MOL Görgy-lt. Hadparancs-jkv. No. 131. E parancs vételét Beyer november 27-én nyugtázta. MOL Görgy-lt. Iktatókönyv. No. 127.

Közben, november 16-án Görgei úgy intézkedett, hogy az erőd parancsnokságát Beyer vegye át Thanhoffertől.⁴⁷ November 20-án Beyer további parancsokat kért Görgeitől egy ágyúfogat felállításával kapcsolatban, s egy szakasz lovaságot is kért.⁴⁸ November 23-án két jelentést is küldött Görgeinek. Az egyikben felterjesztette több, Pozsonyban újoncként besorozott Frangepán-csapatbeli kérelmét, a másikban közölte, hogy az erődöt 800–1000 fő számára hét hónapra ellátta élelemmel.⁴⁹ Az ezt követő napokban újabb és újabb jelentésekkel bombázta a fővezért. November 24-én a letartóztatott Csernovits hadnagy ügyéről referált, 25-én megküldte az erőd védőőrségének létszámkimutatását, s közölte, hogy a jelentések szerint az ellenség másnap betörni készül. Egy másik jelentésben felterjesztette az erődben található lövegek és gyalogsági lőszer kimutatását, s kérte Gustav Waagner százados áttételét az erődhez. Ugyanezen a napon a csapat kéréseként terjesztette elő azt, hogy a szegedi deportáltakat távolítsák el a zászlóaljtól, s egyben hadbíró kiküldését kérte az erődbe.⁵⁰ November 27-én azonban már más alkalmazást kért, olyat, amelyben több alkalma lenne az ország szolgálatára.⁵¹ December 8-án kérte Görgeitől a várban őrzött politikai foglyok mielőbbi elszállítását.⁵²

December 10-én délután Jeszenák János nyitrai kormánybiztos utasítására Beyer négy háromfontos löveget küldött Trencsén megyébe a Frangepán-csapat egy századának fedezete alatt, s ezzel a várőrség létszáma 472 főre csökkent.⁵³ A Swoboda százados által vezetett század és a lövegek Janik János őrnagynak a nógrádi önkéntes mozgó nemzetőrszázalóaljából álló különítményéhez kerültek; pontosabban, a Vágújhelyen tartózkodó Janik december 11-én átvette őket, majd miután előnyomult velük Kohanócig, visszavezette őket Vágújhelyre.⁵⁴ Janik december 13-án Vágújhelyről jelentette Jeszenák János kormánybiztosnak, hogy Balogh János és Marczibányi Antal kormánybiztosok sürgetésére a nógrádi zászló-

⁴⁷ MOL Görgey-lt. Hadparancs-jkv. No. 112.

⁴⁸ MOL Görgey-lt. Iktatókönyv. No. 120.

⁴⁹ MOL Görgey-lt. Iktatókönyv. No. 133. és 134.

⁵⁰ MOL Görgey-lt. Iktatókönyv. No. 136., 137., 138., 139.

⁵¹ MOL Görgey-lt. Iktatókönyv. No. 127.

⁵² MOL Csány-r. IBA 1101. Görgei távollétében Aulich intézkedett az ügyben, közli Hermann Róbert: Görgei Artúr és Csány László levelezése, 1848 október–1849 május. *FONS*, 1998/2. 183.

⁵³ Beyer–OHB, Lipótvár, 1848. dec. 12. MOL OHB 1848:5866. Ugyanezt december 10-én Görgeinek is jelentette. MOL Görgey-lt. Iktatókönyv. No. 225.

⁵⁴ Janik–Görgei, Zsolna, 1848. dec. 29. Magyar fordításban közli Supka Géza, 1985. 516. o.; uő. –Görgei, Komárom, 1849. január 20., április 28-i utóirattal. MOL Görgei-ir. 1. doboz.

aljat és a Frangepán-gyalogság százada által küldött ágyúkat Hurban ellen küldte, ő maga a századdal Vágújhelyen marad, és bevárja Görgei parancsait.⁵⁵ Valószínűleg innen küldte vissza – talán már Ordódy kérésére – december 18-án a Frangepán-századot Lipótvárra, amely így egyesülhetett az erődben maradt többi századdal.⁵⁶

Az alakulat létszáma november 14-én 247 fő, november 29-én 320 fő, december 15-én 350 fő volt.⁵⁷ A létszámnövekedés okát nem ismerjük.

Massoneri visszaemlékezésében arról számol be, hogy a Frangepán-csapat Simunich kiűzése után is a nádasi szorosnál felálló magyar dandárnál maradt, s részt vett a december 14-i nádasi, majd a 16-i nagyszombati ütközetben, ahol ő maga is megsebesült. Massoneri szerint ezután vonultak volna vissza Lipótvárra.⁵⁸ Emlékiratának ez a része azonban olyannyira zavaros, hogy aligha hihetünk neki. Annál is kevésbé, mert valamennyi levéltári forrás megerősíti azt, hogy a Frangepán-csapat november közepétől a lipótvári erőd védőőrségéhez tartozott. A nádasi ütközet után ugyanis a dandárból csupán a 2. pesti honvédszászlóalj vonult vissza Nagyszombatról Lipótvárra Ordódy vezényletével, majd a dandár parancsnokságát időközben átvevő Guyon Richárd ezredes ezt az alakulatot visszarendelte Nagyszombatra, s helyette a 7. honvédszászlóaljat küldte Lipótvárra.⁵⁹

A várparancsnok, ahogy láttuk, november 16. óta a Frangepán-csapat parancsnoka, Beyer Rudolf volt. Rövidesen kiderült azonban, hogy Beyer alkalmatlan és méltatlan a tisztségre: a vár megerősítését nemhogy segítette volna, hanem inkább még hátráltatta.⁶⁰ A feldunai hadtest parancsnoka, Görgei már november 26-án úgy intézkedett, hogy ha a hadsereg visszavonulna, a nádasi szorost védő dandár parancsnoka, Ordódy Kálmán őrnagy az 1. pesti önkén-

---

⁵⁵ HL 1848-49. 5/277. – Janikot Görgei még dec. 1-jén küldte ki titkos megbízatással. MOL Görgey-lt. Hadparancs-jkv. No. 158. Görgei december 14-én alaposan legorombította Janikot amiatt, hogy a rendelkezésére álló erőket így elpazarolta. MOL Görgey-lt. b/28. fasc. A feldunai hadtest vezérkarának titkos elnöki levelezőkönyve. No. 8. Magyar fordításban közli Görgey István I. 48-49. o.

⁵⁶ Janik – Jeszenák János, Vágújhely, 1848. december 18. HL 1848-49. 5/565. Janik – Görgei, Zsolna, 1848. dec. 29. Magyar fordításban közli Supka Géza, 1985. 517. o.; uő. - Görgei, Komárom, 1849. január 20., április 28-i utóirattal. MOL Görgei-ir. 1. doboz.

⁵⁷ Ld. erre a feldunai hadtest létszámkimutatásait. MOL Csány-ir. 14. doboz. Vegyes iratok (1848. november 14.); uo. Görgey-lt. b/47. fasc. 34-35. f. (november 29.); uo. 36. f. (december 15.)

⁵⁸ Gustavo Massoneri, 2006. 73-74.; Bona Gábor, 1998. 170-171.

⁵⁹ Molnár András, 1992. 94-97.

⁶⁰ Regg. Ceccopieri, 28.

tes mozgó nemzetőrzászlóaljjal vonuljon Lipótvárra, s vegye át az erőd parancsnokságát Beyertől. Egyben közölte Beyerrel, hogy ezzel a korábbi rendeletek érvényüket veszítik, s azok esetleges felhasználása törvénytelen.⁶¹ Görgei december 1-jén jelezte Kossuthnak: „Lipótvár parancsnokának előzetesen Ordódyt jelöltem ki, mert biztos tudomás szerint, Beyer nem oda való!”⁶² Két nappal később részletesebben írt ugyanerről: „Bayer [Beyer] Frangepán-őrnagy biztos emberei által egy ideig körülvéttetvén, a próbatüzet ki nem állotta, benne bizni nem lehet, minthogy ő egyedül maga s családja sorsának biztosításával gyötrődik, s tehát föltehető róla, hogy egy tetemes pénzösszegnek az ellenség által tett ajánlására, annak idejében legkecsegtetőbb biztosításnak tekinthető.”⁶³ Kossuth december 4-i válaszában még Görgeire bízta a várparancsnok személyét illető döntést: „Beyert onnan visszahúzhatja, vagy őt hagyhatja – szóval tehet vele, a mit akar.”⁶⁴ December 14-én azonban már a várparancsnok felmentését kérte: „Mednyánszky lipótvári erősítési igazgatónak ide zárt hivatalos leveléből megérteni méltóztatik Tábornok úr – hogy Bayer őrnagy [Beyer] teljességgel nem az az ember, akinek parancsnoksága alatt Lipótvárat biztosítottak hihetnők; és ezért ezen, s több más ellene támasztott panaszok következtében, ezennel felkérem Tábornok urat, hogy Bayert Lipótvárról eltenni, s amit iránta jónak tart, proponálni méltóztassék.”⁶⁵ Másnap a kérésből határozott parancs lett: „Beyert Lipótvárából tessék azonnal kiharcolni.”⁶⁶ Kossuth döntésében nyilvánvalóan az is szerepet játszott, hogy december 12-én a Frangepán-csapat tisztjei beadványban tettek panaszt parancsnokuk ellen.⁶⁷ Görgei döntése értelmében 15-én Ordódy Kálmán vette át a lipótvári várparancsnokságot, Beyer őrnagyot pedig Kossuth magához rendelte Pestre.⁶⁸

⁶¹ MOL Görgey-lt. Hadparancs-jkv. No. 131.

⁶² Hermann Róbert, 2001. 145.

⁶³ Uo. 156-157.

⁶⁴ KLÖM XIII. 639.; Hermann Róbert, 2001. 157.

⁶⁵ Hermann Róbert, 2001. 183. Mednyánszky említett, dec. 10-én kelt levelét ld. MOL OHB 1848:5417. Ugyanezen a napon a Lipótvárt megszemlélő Mack József őrnagy azt jelentette a hadtest parancsnokságának, hogy „Herr Major Beyer mutet dem Bataillon Frangipani nicht hinlängliche Traue zu, welchen Umstand der Gefertigte, nach einem 36 stündigen Aufenthalt, nicht zu beurteilen im Stande ist.” MOL Csány-ir. 14. doboz. Vegyes iratok. Dátum szerint.

⁶⁶ Hermann Róbert, 2001. 185.

⁶⁷ Uo. 177.

⁶⁸ Uo. 188.; Regg. Ceccopieri, 28. Beyer december 14-én jelentette Görgeinek a parancsnokság Ordódynak történt átadását, s közölte, hogy 14 napi szabadságra Pestre megy. MOL Görgey-lt. Iktatókönyv. No. 248. - Beyer 1849 januárjában külföldre tá-

Lipótvárban az időközben, december 21-én⁶⁹ századossá előléptetett Massoneri vette át a parancsnokságot a Frangepán-csapat felett, amely az előző hetek megerőltető menetelése és harcai következtében megfizelődött.⁷⁰ Az olaszok mellett a várőrséghez az ugyancsak meggyengült 7. honvédszászlóalj, a képzetlen 16. honvédszászlóalj, valamint a tüzérségi állomány tartozott, a vezénylő tisztekkel együtt 1528 fő.⁷¹ Tehát a valamivel több mint 1500 fős várőrségnek Simunich 5000 katonájával szemben kellett helytállni az ostrom december 17-i kezdetétől fogva. Nem elsősorban a többszörös túlerő okozhatott gondot a várvédőknek, sokkal inkább a vár állapota. Massoneri megállapítása szerint „nevetséges várnak nevezni ezt a kis hegyi erődöcskét, amely úgy a fekvése, mint öreg és elavult fegyverzete miatt alkalmatlan egy ostrom visszaverésére”. Hozzáteszi még, hogy úgy érezték magukat, mint a mészárszékre hajtott állatok.⁷² Lipótvár valóban az elhanyagolt magyar várak között is a legrosszabb állapotban volt. Falai megsüllyedtek, a gondozatlanság miatt a Vág folyó hordalékával lassacskán betemette a várárkot. Kis kiterjedése azt a veszélyt rejtette magában, hogy könnyen szétbombázhathák. Ehhez járult még a sáncrendszer és a kazamaták hiánya. A tüzérek a vár csekély ágyúfelszereléséhez képest is kevesen voltak. Mindezek után nem csodálkozhatunk, hogy Windisch-Grätz mindössze két napot szánt Lipótvár bevételére.⁷³ Az ostromsereg tüzérségéhez Bécsből vártak erősítést, így az első, viszonylag nyugodt napokat a helyőrség a vár megerősítésére használhatta fel.⁷⁴ Miután Ordódy őrnagy átvette a parancsnokságot, legalább részben megvalósulhattak

vozott, Németországban, majd Brüsszelben élt az 1850-es években bekövetkezett haláláig. Élete utolsó éveiben kapcsolatba került Bakunyinnal és a nyugat-európai anarchistákkal. Bona Gábor, 1988. 709.

⁶⁹ Regg. Ceccopieri, 28.

⁷⁰ Massoneri szerint a Frangepán-csapat három százada egyenként mintegy 150 főt számlált. Gustavo Massoneri, 2006. 87., 90. Más adat szerint két századnyi (220 fő) Ceccopieri-gyalogos tartózkodott a várban: Rabár Ferenc, 1988. 369. Ezt támaszítja alá az egyik szemtanú visszaemlékezése is: „volt 2 század csika péri [sic!], reguláris olaszokból állott”. Molnár András, 1991. 156. Egy másik szemtanú arról ír, hogy „a Frangepán csapat mintegy 150 emberrel” volt jelen a várőrségben: Molnár András: Árvay Sándor emlékirata. HK, 1989/1. 107. Egy harmadik pedig „egy kis, olaszokból összetakolt, úgynevezett Frangepáni csapatot” említ. Molnár András: A 7. honvédszászlóalj történetéről, 1848–1849 – Tüske Ferenc honvédorvos visszaemlékezése. *Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények*, 1996/3. 72.

⁷¹ Rabár Ferenc, 1998. 69.

⁷² Gustavo Massoneri, 2006. 87.

⁷³ Rabár Ferenc, 1988. 362-363., 366-369.; Gelich Rikárd I. 365.; Molnár András, 1992. 97-98.

⁷⁴ MOL H 75. Hadügyminisztérium. Általános iratok. 1848:11.932.

Mednyánszky László báró őrnagy, erődítési igazgató tervei. Kivágták a környék nyárfáit, amiket aztán palánképítésnél és akkor használtak fel, amikor a várban lévő épületeket földdel fedték be, nehogy az ostromlók ágyúzása következtében tüzet fogjanak. Felégették a galgóci és a szeredi hidat, valamint Mesztecsko (Újvároska) települést is, mivel a várhoz képest lőtávolságon belül került el.⁷⁵

Massoneri százados – négy évtized múltán papírra vetett – visszaemlékezései szerint a következő napok eseményei több furcsasággal is szolgáltak. Simunich tüzérsége hamarosan erőteljes ágyúzásba kezdett, ami azonban, némi meglepetésre, nem okozott súlyosabb károkat. A lövedékek nagy része ugyanis felrobbant a levegőben, mielőtt még célba ért volna. A különös jelenségre néhány nap múlva kaptak magyarázatot. Miután egy széles füstoszlopot és hatalmas kavardást láttak az ostromlók táborában, összeült a várvédők hatfős tanácsa, hogy megvitassa a fejleményeket. A várparancsnok Ordódy Kálmán őrnagyból, az erődítési igazgató Mednyánszky László báró őrnagyból, Massoneri századosból, Swoboda századosból, Gruber Fülöp tüzérszázadosból és Osio Pancrazio főhadnagyból álló tanács elfogadta Massoneri tervét, aki felajánlotta, hogy civil ruhába öltözve elhagyja a várat, és híreket próbál szerezni a Simunich táborában történekről. Massonerinek sikerült is két szlovák halászt elfogni és a várba kísérni. A halászok elbeszéléséből tudták meg, hogy a füstfelhő egy robbanás következménye volt. Simunich tüzérségi laboratóriumának vezetője, egy magyar származású százados, saját magával együtt levegőbe röpítette az épületet. Kitudódott ugyanis, hogy szándékosan rövidebbre készítette a bombák és gránátok kanóciát, mint amekkorát a lőtávolság megkövetelt volna, így azok már a célba érés előtt felrobbantak.⁷⁶ Massonerit valószínűleg megcsalta az emlékezete, így – kétségtelenül sok igazságelemet tartalmazó – elbeszélése felborította az események időrendjét. Simunich serege december 30-ig az ütegállások kiépítésével foglalkozott, ugyanis a Bécsből kért ágyúk csak ekkorra érkeztek meg. Tüzérségi laboratóriumuk viszont már a vár lövetését megelőző napon, vagyis 29-én felrobbant, ami szintén késleltette némileg az ágyúzás megkezdését. A robbanással kapcsolatban valóban felmerült a magyar szabotázs gyanúja is, az osztrák hivatalos vizsgálat azonban a kapkodást, a hozzáértő munkaerő hiányát és az elővigyázatossági rendszabályok elhanyagolását jelölte meg kiváltó okokként. A négy őrrel együtt a robbanásnak szintén áldozatul eső Löschner százados ugyanis a laboratóriumi

⁷⁵ Regg. Ceccopieri, 28.; Gustavo Massoneri, 2006. 89-90.; Rabár Ferenc, 1988. 369.

⁷⁶ Gustavo Massoneri, 2006. 89-94.

munkák irányítását egy szakképzetlen közlegényre bízta. A tüzérségi pótraktár megmaradt készletének köszönhetően mégis elkezdődhetett a vár ágyúzása a kitűzött időpontban. Hiába lőtték azonban 30-án egész nap az erősséget, jelentősebb kárt nem tudtak tenni benne. A bombák többsége ugyanis, ahogy Massoneri is megjegyezte, még a levegőben felrobbant, mivel nem a megfelelő puskaporkeveréssel látták el. Miután a rendelkezésre álló lőszer nagy részét ellőtték, Simunich még 30-án este parancsot adott a bombázás beszüntetésére.⁷⁷

A laboratórium felrobbanása után a vár tanácsának tagjai azt javasolták, hogy – az ellenséges táborban keletkezett zűrzavart felhasználva – a helyőrség törjön ki Galgóc irányában, mivel itt van az ostromgyűrű leggyengébb pontja, és csatlakozzanak a magyar csapatokhoz. Értelmetlennek látták ugyanis a további helyben maradást, mivel nem tartották lehetségesnek a gyenge, magára hagyott vár megtartását. Többet használhatnak a továbbiakban más magyar csapatokhoz kapcsolódva, mintha az osztrákok fogságába esnek. Massoneri mindehhez még hozzátette, hogy az olasz katonák a vár esetleges elfoglalása után az osztrákoktól a lehető legrosszabbra számíthatnak, minthogy szinte kivétel nélkül a császári hadseregből dezertáltak. Ezért kérte, hogy legalább a Frangepán zászlóalj kísérelhesse meg a kitörést. A tanács elnöke, a vár parancsnoka, Ordódy őrnagy azonban teljes egészében elvetette a tervet, még Massoneriét is, amelyet egyébként a többiek egyhangúlag támogattak. Arra hivatkozott, hogy nem gyengítheti tovább az amúgy sem erős várőrséget, főképpen, ha a legfegyelmesebb és legjobban vezetett egységről van szó. Azt mégis belátta, hogy milyen kényes helyzetben vannak az olasz katonák, ezért tiszti becsületszavát adta, hogy ha a vár feladására kényszerülne, a kapituláció feltétele lenne az olasz dezertőrök számára adott kegyelem.⁷⁸

Simunich előkészületeket tett a vár újabb lövetésére, de 1849. január közepén ezeket meg kellett szakítania. A felső-magyarországi hadműveletek részeként ugyanis Görgei azt a feladatot kapta, hogy seregével indítson offenzívát Simunich hadteste ellen, és mentse fel Lipótvárt. Görgei négy hadosztálya el is indult északnyugati irányban, mire Simunich serege nagyobbik részével Nyitrára vonult, rövidesen pedig minden egysége elhagyta Lipótvárt. Ekkor a helyőrség tisztjeinek többsége azt javasolta, hogy hagyják el a várat, és támadják hátba a más magyar csapatok ellen induló Simunich seregét. Ordódy őrnagy ezt a tervet is ellenezte, mondván: ő azt a parancsot kapta, hogy védje a

---

⁷⁷ Rabár Ferenc, 1988. 372-373.; Molnár András, 1992. 98.; Regg. Ceccopieri, 30.

⁷⁸ Gustavo Massoneri, 2006. 95-96.

várat a végsőkig, így nem hagyhatja el az erősséget. Ha Simunich hátba támadására nem is, sikeres kitörésekre sor került. Január 13-án nagy mennyiségű élelmiszert és hátrahagyott tüzérségi felszerelést zsákmányoltak.⁷⁹ Ezekből a hadmozdulatokból a Frangepán zászlóalj katonái is kivették a részüket. Az őrzőjáratra induló első század, Massoneri százados vezetésével, Galgócig jutott, ahol tíz foglyot ejtett, a második század pedig öt szekér gyapjával, továbbá nagy mennyiségű szalonnával és takarmánnyal tért vissza. A kitörés során Osso hadnagy jelentős károkat okozott az ostromlóknak azzal, hogy felégette az előőrsek számára kiépített állásokat.⁸⁰

Miután Görgeinek a bányavárosok védelmére kellett vonulnia, s így lemondania Lipótvár felmentéséről, Simunich is visszatért a vár alá, és serege felvette a korábbi pozícióit. Ekkor, február 2-án kezdődött csak az igazi lövetés. Egy óra alatt olyan mennyiségű löszert lóttek ki az erősségre, mint december 30-án hat óra leforgása alatt. A vár elavult ágyúi nem tudtak kárt tenni az ostromlók tüzérségében, amely egyre nagyobb pusztítást végzett az erősség falában és épületeiben, valamint a védők között, akik nem tudtak a tüzérségi tűz elől biztonságos helyre visszahúzódni, ugyanis, ahogy már említettük, Lipótvár nem rendelkezett kazamatákkal. Még február 2-án Ordódy, a tisztikar többségének egyetértésével, a vár feladása mellett döntött, és kitűzette a fehér zászlót. Tárgyalások kezdődtek a vár átadásáról, amelyek során valódi kegyelemről szó sem esett, csupán annyi, hogy „az őrség magát öfelsége kegyelmébe ajánlja”.⁸¹ Mednyánszky őrnagy mellett az olasz tisztek elleneztek legkitartóbban a vár feladását. A február 1-jén késő este tartott gyűlésen a jelenlévők többsége a megadásra szavazott. „Swoboda és Massioneri [sic!] századosok erre semmiképp nem akartak hajolni. ők mondták, hogy ha más nem is, de ők az olaszokkal keresztülverik magukat az ellenségén; mibe megint Ordódy nem egyezett, azt lehetetlennek mondván.”⁸² Másnap reggel, mielőtt a várparancsnok bejelentette volna a kapitulációt, ismét csak az olaszok léptek fel ezzel szemben: „Minek előtte Ordódy körünkbe lépett volna,

⁷⁷ Rabár Ferenc, 1988. 372-373.; Molnár András, 1992. 98.; Regg. Ceccopieri, 30.

⁷⁸ Gustavo Massoneri, 2006. 95-96.

⁷⁹ Gustavo Massoneri, 2006. 97-99.; Rabár Ferenc, 1988. 376-378.

⁸⁰ Regg. Ceccopieri, 31.

⁸¹ Gustavo Massoneri, 2006. 102-107.; Rabár Ferenc, 1988. 378-381.; Bona Gábor, 1998. 182.; *Breit József: Magyarország 1848/49. évi függetlenségi harcának katonai története.* Bp., 1930. I. k. 178.

⁸² Benkő Napóleon, a 16. honvédszászlóalj főhadnagyának vallomása Lipótvár feladásáról. Debrecen, 1849. április 17. Közli: Molnár András, 1998. 548. L. még: Regg. Ceccopieri, 32-33.

elejébe lépett 2 olasz őrmester, s hatalmasan a vár feladása ellen szóltak. Ordódy, tudván, hogy honnan ered az ellenszegülés, tudokra adta a Ferenc József által hirdetett közbocsánatot, mire az olaszok a vár további védéséről lehangoltak.⁸³ Mindenesetre az olasz tisztek egy csoportja, Massoneri vezetésével, amint a fehér zászlókat meglátták, letépték és az árokba vetették a következő felkiáltással: „Árulók! Jobb elveszni, mint az ellenség kezei közé kerülni!” Ezután az ágyúkhöz rohantak, hogy folytassák a tüzelést, de döbbenettel tapasztalták, hogy a lőszer el volt zárva. Néhányan mégis találtak egy kevés lőszert, amivel az ostromlókra tüzeltek. Semmi eredménye sem lett azonban ennek a kétségbeesett próbálkozásnak, sem annak, hogy a Frangepán zászlóalj megkísérelte elodázní az Ordódy őrnagy által elrendelt fegyverletételt.⁸⁴

A vár feladása után az osztrákok Mednyánszky őrnagy és Gruber tüzérszázados mellett különös figyelmet fordítottak Massoneri századosra és olasz bajtársaira. Nehogy egy olasz is kicsússzon a kezük közül, az osztrákok már korábban Simunich táborába küldték Linke Wescher századost, a Ceccopieri ezred kegyetlenségéről hírhedt tisztjét, aki, szolgálati helyéből adódóan, személyesen ismerte az olasz tiszteket. Magával vitte a milánói születésű Fumagalli közlegényt is. Linke alapos munkát végzett: felkutatta mindazokat, akik Massonerivel együtt dezertáltak a császári hadseregből. A várban tartózkodó egyik honvéd, a már idézett Laky Antal visszaemlékezései szerint „a csikapériektől három olasz hogy az osztrák kézre ne jusson egy komandó szóra egy mást agyon lötték”.⁸⁵ A fogságba esett helyőrséget végül két részre osztották, ugyanis elkülönítettek 14 tisztet, akik leginkább kompromittáltaknak számítottak az osztrák hatóságok szemében. Ezt a csoportot, a már említett Mednyánszky és Gruber kivül főként olaszok alkották. Massoneri százados mellett feltűnik még Giulio Capredoni, Osio Pancrazio, Giuseppe Artusio és Pietro Negri hadnagyok, továbbá a szökésnél már megismert Lovarina és Nicolini őrmesterek neve. Rajtuk kívül még a Frangepán-csapatból Bertalini, Botti, Belli, Cajnidoni és Casenei őrmesterekről esik említés. A helyőrség, s így az olaszok többségét besorozták a császári hadseregbe, az említett tiszteket pedig előbb Nagyszombatra, majd Pozsonyba szállították, ahol hadbírótság elé állították őket.⁸⁶

---

⁸³ Molnár András, 1998. 549.

⁸⁴ Regg. Ceccopieri, 33-35.

⁸⁵ Molnár András, 1991. 157.

⁸⁶ Gustavo Massoneri, 2006. 109-111.; Regg. Ceccopieri, 35.; Rabár Ferenc, 1988. 382-383.; Bona Gábor I. 48. és Bona Gábor II. 567., 611.; „[Február] 12-én délután választották el tőlünk jó olasz barátjainkat – könnyes szemmel vevénk bucsut a velünk szenvedőktől.” Szekovics Pál keszthelyi georgiconi hallgató és honvéd naplója 1848.

A korabeli iratokból úgy tűnik, hogy felmerült a Frangepán-csapat honvédszászlóaljja történő átalakítása. Még október közepe táján, minden bizonynyal valamikor 12. és 15. között, a pozsonyi szabadcsapat-alapítás idején Újházi László kormánybiztos látogatást tett az átszökött olaszoknál, akik előtt kijelentette, hogy csapatuknak a „Frangipani Honvéd. N. 31.” nevet adja.⁸⁷ A feldunai magyar hadsereg parancsnoka, Görgei Artúr tábornok 1848. december 22-én, majd az ő nyomán a hadügyminisztérium katonai osztálya öt nappal később a „31. zászlóalj Frangepán osztályáról” írt⁸⁸, Swoboda százados pedig egy december 24-i iratában „31-ik honvéd zászlóalj Frangepán csapata” csapatparancsnokaként írta magát alá.⁸⁹ Csernovics István 1849 júniusi vallomásában egyenesen azt olvashatjuk, hogy csatlakozott a „Frangepane olasz legiohoz, mely kessőbb 31^{ik} számot kapot”⁹⁰. Maga Csernovics egyébként ekkor már a 31. honvédszászlóalj hadnagyaként tett vallomást.

1848. november 27-én az OHB rendeletet adott ki a hadsereg egységesítéséről: „...a magyar hadsereg oszthatlan egységűnek jelentetik ki, melynek minden osztályait a *Magyar honvéd sereg* dicső nevezete egyaránt megilleti”⁹¹. E rendelet nyomán néhány önkéntes csapat honvédszászlóaljja alakult: a Zrínyi-csapatból jött létre a 35., a Woroniecki-vadászcsapat egy részéből a 38., a Hunyadi-csapatból az 50., a Bocskai-csapatból pedig az 52. és 53. honvédszászlóalj.⁹² Valószínűleg ekkor is szóba jöhetett a Frangepán-csapat átalakítása, de talán a két és fél hónapos lipótvári elzártság, illetve a vár feladását követő hadifogság ellehetlenítették az intézkedés végrehajtását. A 31. honvédszászlóalj közben Tasnádon alakult meg 1848. október-novemberében Közép-Szolnok, Kraszna és Zaránd megyei, Kővár-vidéki és Zilah városi újoncokból. E zászlóalj megalakulásának tényét és számmal való ellátását, illetve tisztikarának névsorát 1848. október 6-

május 16-tól – 1849. december 9-ig. Közli: Darmay (Dornyai) Béla. *Baltoni Múzeumi Füzetek* 7. Keszthely, 1948. 8.; Mednyánszky László és Gruber Fülöp honvédtiszteket a cs. kir. hadbíróóság kötél általi halálra ítélte, a végzést azonban sem Windisch-Grätz herceg, a magyarországi cs. kir. hadak főparancsnoka, sem e tiszt-ségben utóda, Ludwig von Welden báró tábornagy nem erősítette meg. A május 30-án kinevezett új főparancsnok, Julius Haynau báró tábornagy példát kívánt statuálni, és június 5-én kivégeztette a két honvédtiszteket. 1848 – 49. *A szabadságharc és forradalom története*. Szerk. Hermann Róbert. Bp., 1996. 342-343. A vonatkozó fejezetet írta Bona Gábor.

⁸⁷ Regg. Ceccopieri, 21.

⁸⁸ MOL OHB 1848:6941.

⁸⁹ MOL H 75. Hadügyminisztérium. Általános iratok. 1849:9552.

⁹⁰ MOL HM Iú. o. 1849:2665.

⁹¹ KLÖM XIII. 568.

⁹² Barcy – Somogyi 97.

án, parancsnokának kinevezését október 10-én közölte a hivatalos Közlöny, az október 16-i számban pedig megjelent a tudósítás, hogy alakulási helyét Nagyváradról Tasnádra helyezték át. Úgy látszik tehát, hogy október első felében az ország két végében egyszerre merült fel a 31. honvédszászlóalj megalakításának gondolata. Miközben Újházi László terve nem valósulhatott meg, a tasnádi kezdeményezés sikerrel járt. Azt viszont csak találgatni tudjuk, miként lehetséges, hogy a Közlönyben megjelent információk nem jutottak el sem a pozsonyi kormánybiztoshoz, sem a lipótvári erődbe.

A Frangepán-csapat létrehozása gyakorlatilag az olasz légió megalakítására tett első kísérletnek tekinthető. Ugyan nem így hívták, mégiscsak olaszokból szervezett önálló katonai egység volt. Az olasz légió megalakítására végül is 1849. március 25-én került sor Debrecenben.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

- 1848–49.** HL Az 1848-1849. évi forradalom és szabadságharc iratai.
- Barcy – Somogyi** BARCY ZOLTÁN – SOMOGYI GYÖZÖ: *A szabadságharc hadserege.* Bp., 1986.
- Bona Gábor, 1988.** BONA GÁBOR: *Kossuth Lajos kapitányai.* Bp., 1988.
- Bona Gábor, 1998.** BONA GÁBOR: A téli hadjárat (1848. december–1849. február). (In:) *A szabadságharc katonai története. Pákozdtól Világosig 1848–1849.* Szerk. Bona Gábor. Bp., 1998.
- Bona Gábor, I–III.** BONA GÁBOR: *Hadnagyk és főhadnagyk az 1848/49. évi szabadságharcba. Első kötet: A–GY. Második kötet: H–Q. Bp., 1998. Harmadik kötet: R–Zs. Bp., 1999.*
- Csányi-ir.** MOL H 103. Csány László kormánybiztos iratai
- Attilio Depoli, 1956.** ATTILIO DEPOLI: Fiumani contro l’Austria nel 1848–49. (In:) *Fiume. Rivista di Studi Fiumani*, anno IV–n. 1–2. 1956.
- Gelich Rikárd I–III.** GELICH RIKHÁRD: *Magyarország függetlenségi harcza 1848–49-ben I–III.* Bp., 1882–1889.
- Gianola, Alberto 1934.** ALBERTO GIANOLA: *Deportati lombardo-veneti in Ungheria dal 1831 al 1848.* Modena, 1934.
- Hermann Róbert, 2001.** *Kossuth Lajos és Görgei Artúr levelezése, 1848–1849.* Összeállította, szerkesztette és az előszót írta HERMANN RÓBERT. Millenniumi Magyar Történelem. Bp., 2001.
- HK** *Hadtörténelmi Közlemények*
- HL** *Hadtörténelmi Levéltár, Budapest*
- HM** *Iü. o. MOL H 84. Hadügyminisztérium. Igazságügyi osztály.*
- Kászonyi Dániel, 1977.** KÁSZONYI DÁNIEL: *Magyarhon négy korszaka.* Ford. Kosáry Domokos. S. a. r. Márkus László. Bp., 1977.
- KLÖM XIII.** *Kossuth Lajos Összes Munkái. XIII. Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén I.* (S. a. r. Barta István) Bp., 1952.
- Kumlik Emil, 1905.** KUMLIK EMIL: *A szabadságharc pozsonyi vértanúi.* Pozsony–Bp., 1905.
- Gustavo Massoneri, 2006.** GUSTAVO MASSONERI: *Történelmi adalékok az 1848–49-es magyarországi függetlenségi háborúról.* Fordította: Száraz Orsolya, a jegyzeteket és a kísérő tanulmányt írta: Pete László. Máriabesnyő – Gödöllő, 2006.
- MOL** *Magyar Országos Levéltár*
- Molnár András, 1991.** MOLNÁR ANDRÁS: „Csak úgy önként álltam a zászlóm alá”. Laky Antal keszthelyi csizmadialegény visszaemlékezése a 7. honvédzászlóalj harcaira. *HK* 1991/3.

- Molnár András, 1992.** MOLNÁR ANDRÁS: A 7. honvédszászlóalj története. (In:) Molnár András szerk.: A szabadságharc zalai honvédei 1848–1849. Zalai Gyűjtemény, 33. k. Zalaegerszeg, 1992. 53-113.
- Molnár András, 1998.** MOLNÁR ANDRÁS: Lipótvár feladása. *Életünk*. Különszám, 1998.
- NYMH Amadin Ágost:** Nagy idők – apró emlékek. In *Nyugatmagyarországi Híradó* X. évf. 244., 250. sz. (1897. október 24., 31.)
- OHB MOL H 2.** Miniszterelnökség, Országos Honvédelmi Bizottmány és Kormányzóelnökség iratai. 1848–1849.
- Pete László, 1999.** PETE LÁSZLÓ: *Monti ezredes és az olasz légió a magyar szabadságharcban*. Debrecen, 1999.
- Rabár Ferenc, 1988.** RABÁR FERENC: Lipótvár ostróma 1848–49-ben. *HK*, 1988/2.
- Regg. Ceccopieri** Reggimento Conte Ceccopieri fante N. 23. pp. 1–36. Archivio di Stato di Torino. Raccolte Private. Carte Bianchi. Serie II, mazzo 6°, incarto 3°, n. 6.
- G. Stefani, 1949.** G. STEFANI: Giuliani e dalmati nella prima guerra d'indipendenza. In *La Venezia e la Dalmazia nella Rivoluzione Nazionale del 1848–49*. Vol. III. Udine, 1949.
- Urbán Aladár, 1994.** URBÁN ALADÁR: Kossuth Lajos és a szegedi olasz foglyok kiszabadítása 1848 októberében. *Századok*, 1994/5.